

2006 йил 31 августдан
чоп этила бошлаган

Ижтимоий-сиёсий газета

ЖАМИЯТ

№ 16
(887)
2024 йил
10 апрель,
Чоршанба

Ғурур

АМИР ТЕМУР МАЪНАВИЯТИНИНГ МУСТАҲКАМ ПОЙДЕВОРИ

Инсоният ҳамиша улуг зотларнинг илми, тафаккури, ақл-заковатидан баҳраманд бўлиб келган ва ўз тараққиётида аجدодларининг буюк меросларига таянган ва улардан ифтихор қилган. Буюк давлат арбоби ва юксак маърифат соҳиби Амир Темурибн Тарагай Мухаммад Баҳодир моҳир саркардалиги, энг асосийси, маърифатпарварлиги билан нафақат Марказий Осиё халқлари тарихида, балки жаҳон тарихида салмоқли ўрин эгаллаган. Темурийлар сулоласининг XIV-XV асрлардаги ҳукмронлиги оламшумул воқеаларга бойлиги билан ўчмас из қолдирди. Ўтган олти юз йил мобайнида Амир Темулга бағишлаб Европада 500 дан зиёд, Шарқ тилларида эса 900 га яқин асарлар яратилган. Тарихда бирорта давлат бошлиғи ёки саркардага бағишлаб бунчалик кўп асар битилмагани соҳибқирон шахсининг буюклигига яна бир далолатдир.

Амир Темурибн Марказий Осиё халқларини ягона давлат остида бирлаштиришга муваффақ бўлди, барча халқни ўз ортидан эргаштириб, буюк ва кудратли марказлашган давлатни вужудга келтирди. У ўз давлати дунёга юз тутиши учун даставвал ҳарбий ва давлатчилик соҳасида чуқур билим ва тажрибага асосланган муҳим ислохотларни амалга оширишга эришди, ўз замонасига нисбатан, қолаверса, келгуси авлодга дастуриил амал бўла оладиган давлат бошқарув тизимини яратди. Бунинг натижасида Марказий Осиёда бир ярим аср ҳукмронлик қилган мўғулларнинг бебошлиғи натижасида босқинчилик, зўравонлик, адолатсизлик ва вайронагарчилик ҳукм сурган феодал тарқоқликка барҳам берилди, ўлка халқларининг ўз ҳуқуқлари, мустақиллиги қайта тикланди. Халқ иқтисодий, маданий, маърифий турғунлик гирдобидан олиб чиқилди. Унинг буюк ишлари ва салобатли давлати ўз даврида ҳам Шарқ, ҳам Ғарб давлатларида тан олинди.

Амир Темурибн Иккинчи Ренессансни бошлаб берди ва темурийлар ҳукмронлигида бу давр гуллаб яшнади.

Амир Темурибн маънавиятининг юксаклигига қуйидаги омиллар сабаб бўлганини кўришимиз мумкин.

Биринчи. Амир Темурибн ота авлоди ва она авлоди илм-маърифатли инсонлар бўлган ва соҳибқирон зиёли оилада тарбия топган. Амир Темурибн 1336 йил 9 апрелда Кеш (ҳозирги Шахрисабз) шаҳри яқинидаги Хожа Илғор қишлоғи (ҳозирги Яккабоғ тумани)да туғилган бўлиб, у ёшлик йилларини Кешда ўтказган.

Темурибн ёшлик чоғлариданоқ махсус мураббийлар назорати остида чавандозлик, овчилик, камондан нишонга ўқ узиш, бошқа турли машқ ва ҳарбий ўйинлар билан машғул бўлган. Шу аснода Темурибн тулпорларни саралаб ажрата оладиган моҳир чавандоз ва довурак баҳодир бўлиб вояга етган. У табиатан оғир-босиқ, теран фикрловчи

ва юксак идрокли ҳамда ниҳоятда зийрак, кишилардаги қобилият, фазилат, айниқса, самимиятни тезда фаҳмлаб оладиган инсон бўлган.

Отаси амир Баҳодир Баҳодир Тарагай барлос уруғининг оксоқолларидан ҳамда Чигатой улусининг эътиборли бекларидан ҳисобланган. Унинг аجدодлари Кеш вилоятида ҳокимлик қилишган. Амир Темурибн отаси йилда бир маротаба Или дарёси бўйида хон томонидан чақириладиган эл-юрт бекларининг қурултойига тақлиф этиларди. Унинг бундай йиғинларга муттасил катнашиб келганини муаррих Шарафуддин Али Яздий ҳам тарих саҳифаларига қуйидагича таъкидлаб ўтади: «уламо ва сулаҳо ва муттақийларга мушфик ва меҳрибон эрди ва буларнинг мажлисига борур эрди...». Тарагайбек пири Шамсиддин Кулолни айниқса чуқур эҳтиром қилган. Кейинчалик Шайх Кулол Амир Темурибн ҳам пири бўлган. Тарагайбек 1360 йилда вафот этган.

Амир Темурибн онаси Такинахотун бухоролик машҳур факих Тож аш-шариа (шариат тожи) тахаллуси билан машҳур бўлган Убайдулла ибн Масъуднинг авлоди (1350-йил вафот этган) эди. Соҳибқирон Амир Темурибн онаси ва отаси Шахрисабзда дафн этилган. Амир Темурибн онасининг хотирасига бағишлаб баландлиги 71 метр келадиган дунёга машҳур Оксарой ёдгорлигини бунёд эттирган.

Иккинчи. Амир Темурибн улуг устозлардан тарбия олган. Француз темуршуносларидан бири, профессор Марсель Брионнинг «Менким, Соҳибқирон-жаҳонгир Темурибн» асарида Амир Темурибн устозлик қилган улуг зотларга ўрин ажратилган бўлиб, Амир Темурибн Алибек исмли ўқитувчисидан дастлабки сабоқни олганлиги айтилади. У етти ёшга тўлганидан сўнг Алибек мактабини тарк этиб, Шайх Шамсиддин деган устозидан Калом илмини ўргангани ва Куръонни ёд олгани кайд этилади.

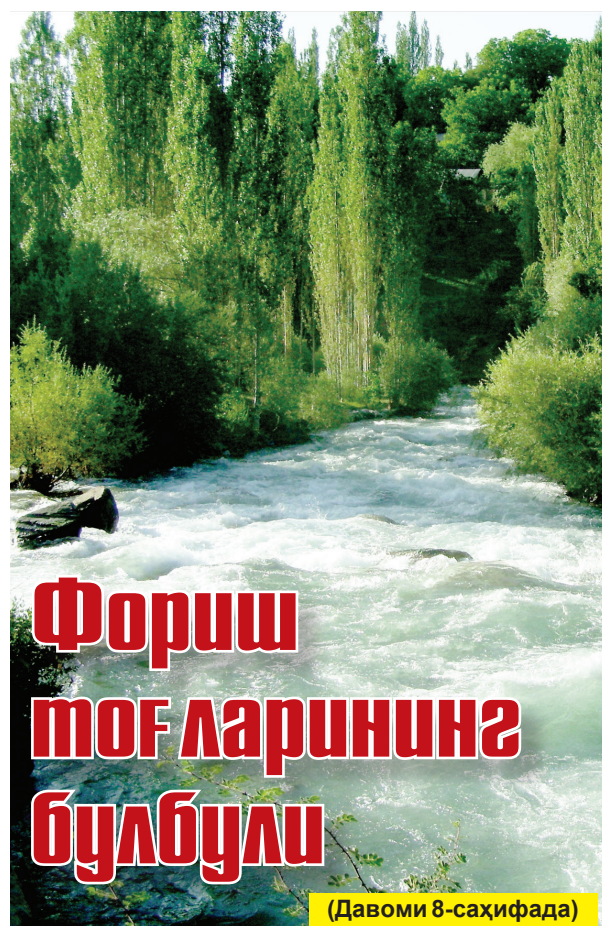
(Давоми 3-саҳифада)

ЯХШИЛИК ЭСКИРМАГАЙ

“
Дилни зиё бирлан
чулғаб ўрангу
Маърифат мулкида
чироқ бўлинглар.
Оллоҳдан фойдали
илм сўрангу
Фойдасиз илмдан
йироқ бўлинглар.

(Давоми 4-5-саҳифаларда)

Фориш
тоғларининг
булбули

(Давоми 8-саҳифада)

Интернетга мубтало фарзандлар

Маълумотларга кўра, дунё бўйича 7 ёшдан 12 ёшгача бўлган болаларнинг 90 фоиздан ортиғи интернетга уланган смартфон ва планшетлардан фойдаланади. Ота-оналар фарзанди интернетда онлайн таҳдидларга учрашидан хавотир олишса-да, уларни бундан махрум қилишни нотўғри иш деб ҳисоблашади.

Мобил қурилмалар, смартфонлар, планшет, электрон китоблар, smart watchлар ва бошқа кўплаб қурилмалар замонавий гаджетлар деб аталади. Бу гаджетлар юқори тезликда интернетга уланиш, мусиқа тинглаш, видео кўриш каби кўп

функцияларни ўз ичига олади. Улар ёрдамида биз алоқа қилиш, хабар алмашиш, иш билан шуғулланиш ва кўп нарсаларни амалга оширишимиз мумкин.

Аммо бугунги кунда кўпчиликда, айниқса ёшлар ва болаларни интернетга қарамлиги ташвишли муаммога айланди. Интернетга қарамлик – бу одамнинг онлайн фаолият билан ҳаддан ташқари банд бўлган ва бу фаолиятни назорат қила олмайдиган ҳолатдир.

Бундай салбий оқибатларнинг олдини олиш мақсадида биз ота-оналар болаларга интернетдан самарали фойдаланишни ўргатишимиз, оилада очиқ мулоқотни ўрнатишимиз ва улар билан кўпроқ вақт ўтказишимиз лозим.

Бугунги кунда интернет фойдаланувчилари сонининг аксариятини ёшлар ташкил этгани, унинг катта қисми мактаб ўқувчилари ҳиссасига тўғри келаётгани кишини ўйлантиради. Агар таълим муассасаларида ўқувчи-ёшларга смартфондан оқилона фойдаланиш бўйича тўғри маслаҳат бериб борилмаса, эртага кеч бўлиши мумкин.

Хўш, ушбу ҳолатларнинг олдини олиш учун нима қилмоқ керак? Нега бугун ёшлар кўп вақтини компьютер хоналарида ўтказмоқда?

Менинг фикримча, энг аввало, мактаб таълим муассасаларида ўқувчиларни интернетдан фойдаланиш маданиятини шакллантириш керак. Зеро, бугун умумтаълим мактабларида, дарс жараёнида мобил телефонлардан фойдаланишни чеклашга қаратилган қонун лойиҳасини ишлаб чиқиш вақти келди, назаримда.

Шу билан бирга, болаларга виртуал оламни реал каби жиддий қабул қилишга ўргатишимиз керак. Йўқса, у уй ичида ўтириб ҳам онлайн таҳдидларга учраши мумкин. Бунини фақатгина болалар кирадиган контентни филтрлаш, иловалардан фойдаланишларини назорат қилиш, онлайн макондаги таҳдидлардан огоҳлантирувчи хавфсизлик тизими орқали қилса бўлади.

Умуман олганда, бугун ўқитувчилар ва жамиятнинг бошқа аъзолари ёшларни турли гаджетлардан, интернетдан фойдаланишларини назоратга олиши ва уларда соғлом одатларни ривожлантириш учун ҳамжиҳатликда ҳаракат қилмоғи зарур. Токи, ёш авлодимиз онгини бўш ва ахлоқсиз гоёлар эгалламасин. Улар ўз Ватанини, элини онгли севсин.

Шухрат АБДУҲАЛИМОВ,
Олий Мажлис Қонунчилик палатаси депутати

Халқаро майдонга кенг йўл

Иқтисодиётнинг барча соҳа ва тармоқларида маълум бир касбга йўналтириладиган ёшларни таълим турларининг ҳар бир босқичида чуқур билим олишлари учун зарур шароитлар яратиш долзарб вазифалардан бири саналади.

Боиси, ҳар бир ривожланиш стратегияси замонавий фикрлайдиган, дунёқарашли кенг, янгиликка мослашувчан, доимий равишда ўз устида ишлайдиган, ташаббускор, хорижий тилларни мукамал ўзлаштирган мутахассислар томонидан амалга оширилади. Яхши мутахассис бўлиш учун шахс энг аввало, интеллектуал хусусиятларга эга бўлиши керак.

Мамлакатимизда таълим тизимида туб ислохотлар амалга оширилиб, соҳага доир кўплаб президент фармон ва қарорлари қабул қилинди. Сабаби замонавий ҳаётни бугун илм-маърифат ва таълимнинг тараққиётсиз тасаввур этиб бўлмайди. Кўзланаётган марраларни забт этиш, ортга қайтмас тус олган ислохотларни самарали амалга ошириш эса ҳар жиҳатдан малакали кадрларга боғлиқ.

Эртанги кунимиз қандай бўлишини белгиловчи ёш авлод ва ўқитувчи-мураббийларнинг энг катта контингенти айнан таълим тизимида қамраб олинган. Асосийси, ёшларнинг эртанги куни учун замин тайёрлайдиган, уларнинг келажагини белгилаб берадиган, ўзи қизиққан, иқтидори ва қобилиятига мос касб эгаси қилиб етиштириш, ҳаётда ўз ўрнини топишига кўмаклашиш тизими йўлга қўйилди.

Сир эмаски, инглиз тили бўйича энг яхши Linguaskill, IELTS, TKT,

TESOL, TOEFL каби халқаро тан олинган сертификатлар бор. Лекин мамлакатимизда хорижий тил де-ганда асосан инглиз тили тушунилмоқда. Айни пайтда юртимизда 10 та хорижий тил бўйича 35 турдаги сертификат тан олинади. Рўйхатга киритилган тиллар бўйича халқаро сертификатга эга талаба, давлат хизматчиси ва ўқитувчиларга қонунчилик бўйича тегишли имтиёзлар белгиланган.

Бугунги кунда ёшларнинг чет тилларини ва касб-хунар ўрганишга бўлган эҳтиёжини қондириш, уларни ички ва ташқи меҳнат бозорида рақобатбардош кадрлар сифатида тайёрлаш тизимини янада такомиллаштириш йўналишида бир қатор ишлар амалга оширилмоқда.

Бу ҳақда гапирганда ишсиз ёшларга хорижий тилларни ўргатиш, тил биладиган, касб-хунарли ёшларни қўллаб-қувватлаш орқали ривожланган давлатларда юқори маошли иш билан таъминлаш, касбий таълим олишига қаратилган немис тилини ўқитишга ихтисослаштирилган нодавлат таълим муассасалари – “Deutsch Zentrum”, “Wegweiser” ва “Зиё гавҳари” билан ҳамкорликда “Германияда касбий таълим” пилот лойиҳаси ишга туширилганлигини алоҳида таъкидлаш жоиз.

Ушбу лойиҳани амалга ошириш мақсадида Ёшлар ишлари агентли-

ги томонидан Германиянинг GfM Gruppe, Papenburg, OPASCA, GIZ (Германия халқаро ҳамкорлик жамияти) ва Speerus ташкилотлари билан ҳамкорлик йўлга қўйилди. Дастлаб Олий таълим, фан ва инновациялар вазирлиги билан ҳамкорликда республика бўйича жами 33 та тиббиёт техникумида бепул немис тили курслари йўлга қўйилди.

Лойиҳа доирасида республика-миздаги ҳамширалар малакасини ошириш ҳамда қайта тайёрлаш курсларида малака оширган ёшларни Германия клиникаларида ишлаши учун юбориш режалаштирилган. Бу борада ўқув курсини муваффақиятли тамомлаган фуқароларни ушбу давлатда муносиб иш ва яшаш шароити билан таъминлаш, уларни ижтимоий-ҳукукий ҳимоялаш бўйича икки томонлама чоралар кўрилади.

“Ёшларга оид давлат сиёсатини қўллаб-қувватлаш жамғармаси” ҳисобидан 6 ой учун 1 млрд 700 млн сўм маблағ ажратилди. Немис тилини ўқитишга ихтисослаштирилган нодавлат таълим муассасалари билан ҳамкорликда ҳудудлардаги ижтимоий ҳимояга муҳтож ва ишсиз ёшлардан 65 нафари сараланиб, 6 ойлик немис тили курслари харажатлари қоплаб берилди.

Ёшлар ишлари агентлиги ташаббуси билан ушбу йўналишдаги ишларни кенгайтириш орқали 2024

йилда 10 минг нафар ёшларни немис тилига ўқитиш, уларнинг 1000 нафарини жорий йилда Германия Федератив Республикасига касбий таълим олиш ва ишга юбориш кўзда тутилган.

Тадқиқотлар натижаларига кўра, чет тилини болаликда ўргатиш тегишли методлар ва ёндашувлар билан олиб борилса, муваффақиятли натижаларга эришилади. Биргина мисол, давлатимиз раҳбарининг 2019 йил 20 февральдаги тегишли қарорига асосан, Қорақалпоғистон Республикаси ва вилоятларда Президент мактаблари ташкил этилгани бугун ўзини тўла оқламоқда.

Ўтган ўқув йилида ушбу мактабларнинг 326 нафар 11 синф битирувчиларнинг 100 фоизи халқаро тил билиш (IELTS), 50 фоизи халқаро математика ва инглиз тилини билиш даражасини баҳоловчи (SAT) сертификатга эга бўлишди. Президент мактаблари битирувчиларнинг 281 нафари муддатидан олдин нуфузли халқаро университетларга қабул қилинди. Бундай мисолларни яна кўплаб келтириш мумкин.

Бир сўз билан айтганда, хорижий тилларни мукамал билиш инсонга янги имкониятларни тақдим этади. Яхши иш топиш учун ҳам энг камида битта чет тилини билиш талаб этилади. Шундай экан, бугун юртимизда хорижий тилларни ўргатиш бўйича келажақ учун мустақкам пойдевор бўладиган янги тизимни йўлга қўйиш вақти-соати келди. Бунинг учун мактаб, лицей, коллеж ва олий ўқув юрти битирувчилари камида иккита чет тилни мукамал билиши лозим.

Мухтор ИБРАГИМОВ,
Олий Мажлис Қонунчилик палатаси депутати

АМИР ТЕМУР МАЪНАВИЯТИНИНГ МУСТАҲКАМ ПОЙДЕВОРИ

(Боши 1-саҳифада)

Амир Темура Шайх Шамсиддин мактабини муваффақиятли яқунлагач, отаси уни илмда беназир инсон бўлган Абдулла Кутб мударрислик қиладиган мадрасага олиб бориб қўйганлиги айтилади.

Амир Темура ўн олти ёшга тулганида ҳаётида аҳамиятга молик воқеалардан бири рўй беради: у Самарқандга сафари чоғида Амир Кулол билан танишади. Шамсиддин Кулолни Темурнинг отаси, кейинчалик Амир Темурнинг ўзи ҳам пири, деб билган ва у зотга чуқур эҳтиром кўрсатган. Соҳибқирон Темур улкан зафарларга эришишини Амир Кулолнинг дуолари шарофати билан, дея эътироф этгани тарихдан маълум.

Баҳоуддин Накшбандийни Мовароуннаҳрда тасаввуф илмининг йирик намоёнчаси, каромат кўрсатувчи мўъжизакор, накшбандия тариқати асосчиси ва раҳнамоси сифатида бутун мусулмон дунёси яхши танийди. Амир Темурнинг пирларидан бири ана шу улуг зот бўлиб, у 1318 йилда Бухорода туғилган. Баҳоуддин ўн саккиз ёшга етганда Амир Темура дунёга келган. У етук давлат арбоби сифатида ўз салтанатини мустаҳкамлаётган бир даврда (1389 йилда) Накшбанд бу дунёни тарк этади. Амир Темура катта давлатни идора қилишда ўз пиру қомили ғояларига таянган.

XIV асрнинг бошларида Мовароуннаҳрда мўғул истибодидан қутулиш ҳаракати тобора кенг қулоқ ёзаётган эди. Юрт ва миллатни хонавайрон қилган босқинчиларга қарши курашга бел боғлаган Темур мамлакатнинг турли воҳаларида қасоскорона бошланаётган кураш жараёнларини диққат билан кузатади. Унинг ўткир нигоҳи доирасига Бухорода халқни озодлик курашига ундаётган Баҳоуддин Накшбанднинг ватанпарварона чиқишлари ҳам кирганлиги тарихий ҳақиқатдир.

Соҳибқирон Амир Темура ўз ўғитларининг бирида шундай дейди: “Пиру қомил шайх Баҳоуддин Накшбанднинг — қам егин, қам ухла, қам гапир — деган панду насиҳатларига амал қилдим”. “Арқону давлатга, барча мулозимларимга ҳам айтар сўзим шу бўлди, қам енглар — очарчилик кўрмасдан бой-бадавлат яшайсизлар, қам ухланглар — мукамалликка эришасизлар, қам гапиринглар, доно бўласизлар”. Ҳа, Накшбанд таълимотининг ҳаётбахшлиги қувватини жаҳонгир бобомиз ҳар лаҳзада ҳис этиб яшаган.

Амир Темурнинг улуг пирларидан бири бўлган Мир Саййид Барака 1320 йилда ҳозирги Афғонистоннинг Андхой деган жойида туғилган. У ислом динини кенг тарғиб қилиш мобайнида турли ўлкаларга бориб қолган Муҳаммад пайғамбар (с.а.в.) авлодларидан эди. У дастлаб Балхга Амир Ҳусайн хузурига боради, лекин Амир Ҳусайн у зотга яхши муносабатда бўлмагани учун Термизга келади ва шу ерда ислом динининг кўзга кўринган пешволаридан бирига айланади.

1370 йил баҳорида Амир Темура амир Ҳусайнга қарши йўлга чиқади. Қўшин Термиз яқинидаги Биё қишлоғига етганда маккалик шарифлардан Саййид Барака Амир Темура фаолиятини қўллаб-қув-

ватлаб, унга олий ҳокимият рамзи катта ноғора-табл билан ялов-байроқ тортиқ қилади. Амир Темура салтанат ноғораси ва байроғининг ўзига тортиқ қилинишини чуқур англаб етган ва тарихий манбаларга кўра, мазкур рамзларни умрининг охиригача ардоқлаган. Саййид Баракани эса ўзига пир, деб билган.

Учинчи. Амир Темура ислом илми ва маънавиятини мукамал эгаллаган. Юкорида зикр этилганидек, Амир Темура кичиклигидаёқ Куръони Каримни ёд олган. “Темурийлар шажараси” номли асарда муаллиф Турғун Файзиев Амир Темурнинг ихлос, эътиқоди ҳақида, жумладан, қуйидагиларни келтиради: “Амир Муҳаммад Тарағай аввало қомил мусулмон ва баҳодир жангчи бўлган. Шунингдек, уламо фузалога ихлосманд, илм ахлига ҳомий ва иштиёқманд киши эди”. Тарихчи Ҳельда Ҳукхэм ўзининг “Етти иқлим султони” асарида ёзишича: “Темура беш вақт намозни қанда қилмас, рамазон ойида, албатта, рўза тутарди. Ийд Рамазон ҳам Темур саройида катта тантана билан нишонланарди”. Яна мазкур асарда Соҳибқироннинг хайру саховати ҳақида ҳам илик сўзлар келтирилган.

Амир Темура ёшлигиданок маърифатли, маънавиятли бўлишга иштиёқ билан Куръони Карим ва Ҳадисларни яхши ўрганиб, Ислом маънавиятида етук, ақлли инсон бўлиб етишади.

Амир Темура марказлашган давлатга асос солиш жараёнида динга бўлган эътибори кучли бўлганлигини кўришимиз мумкин. Амир Темура бир ҳақиқатни яхши англаган — жамият эътиқодсиз яшай олмайди. Одамларга дин керак, иймон керак, ишонч керак. У ўз “Тузуқлари”да шундай дейди: “Ҳар ерда ва ҳар вақт ислом динини қувватладим. Темур инсонпарварлик ва мардликни Аллоҳ ҳам, халқ ҳам улуғлайди, деган гапни кўп такрорлар эди. Шунинг учун ўз муҳрига “адолат” ва “озодлик” деган сўзларни ёздирган эди. У ана шу икки сўзга умрининг охиригача содиқ қолган.

Тўртинчи. Амир Темурнинг оила ва фарзандлар тарбиясидаги ўрни. Амир Темур хотинлари орасида энг машҳури Сарой Мулк Хоним номи билан танилган Бибиҳоним бўлган. Бибиҳоним Чингизхоннинг набираси бўлгани учун, соҳибқирон унга уйланганидан кейин Кўрагон унвонига сазовор бўлган. Сарой Мулк Хоним фарзанд кўрмаган. Соҳибқироннинг хотини Турмуш оғадан туғилган ўғли Умаршайх Мирзо ва набиралари Али Мирзо, Рустам Мирзо, Искандар Султон Мирзо, Бойқаро Мирзо ва бошқалар бўлган. Дилшод оқадан ўғли Шохрух Мирзо, набираси Улуғбек, Султон Муҳаммад ва бошқалар дунёга келган. Менглик Курбон оқадан ўғли Мироншоҳ, набиралари Муҳаммад Султон, Оға бегим, ва бошқалар туғилган. Амир Темурнинг чевараси бўлган ўзбек шоири Заҳириддин Муҳаммад Бобур ҳам Менглик Курбон оқа авлодидан бўлган

Амир Темур давлат бошқарувида “Ро-

сти русти”, яъни “Куч адолатдадир” тамойилига асосланиб бошқарган. У ушбу шиорни ҳамиша ўзи билан бирга эканлигини рамзи сифатида узугига ёздирган. У давлатнинг обрўси, шарафи, халқ манфати йўлида ғоят адолатли бўлган. Темур қаттиққўлликда ўзини ҳам, ўғиллари ва набираларини ҳам, қариндош-уруғларини ҳам аямаган ва давлат ишларида ғоят мустаҳкам тураганлиги тарихдан яхши маълум. Унинг оилапарвар, юртпарвар эканлигини фарзанд ва невараларига аталган қуйидаги дил сўзларидан ҳам билишимиз мумкин: “Ҳар неким мамлакат маслаҳати учун айтдим, қулоғингизда тутинглар... Агар менинг васиятимга амал қилиб адлу эҳсон билан оламни обод қилсангиз, кўп йиллар давлат ва мамлакат сизларда қолғусидир”. Амир Темур мамлакатни ситам ва зулм билан эмас, балки юксак маънавият билан, тафаккур билан бошқарган инсонгина узокқа бориши мумкинлигини ҳис этган.

Бешинчи. Амир Темурнинг ўз юртига ва халқига бўлган чексиз муҳаббати. Амир Темурда ватанпарварлик, эркинлик ва миллий ифтихор туйғуси ниҳоятда юкори бўлгани сабабли ҳам Мовароуннаҳрни мўғулларнинг бир ярим асрлик асоратидан халос этди, қудратли давлат тузиб, ўлкани дунёнинг маънавияти, иқтисодиёти, маданияти энг юксалган минтақасига айлантирди. Манбаларда соҳибқирон Амир Темура — эркин ҳислатларга эга, хотираси ўткир, шижоатли ва қатъиятли, бир сўзга, зўр руҳий қудрат эгаси, салобатли инсон сифатида таърифланади.

Амир Темурнинг Осиё, умуман жаҳон тарихидаги хизматлари ва тутган ўрни ҳақида хулоса қилиб, қуйидагиларни таъкидлаб ўтиш жоиздир: Амир Темура Марказий Осиёни мўғуллар исқанжасидан озод этишда барча юртпарвар кучларни уюштириб, уларни мустақиллик учун курашга йўналтирган етакчи раҳбар, ерли халқнинг бу соҳадаги орзу-умидларини рўёбга чиқишга улкан ҳисса қўшган саркардадир; Амир Темура кўп йиллар давомида мустамлака бўлиб, чет эллик ҳукмдорларга бўйсуниб келган Мовароуннаҳр ва Хуросонда ўз юрти, халқининг куч-қудратига таянган мустақил ва ягона давлат барпо эта олди; Амир Темура ўз даврига хос бўлган турли сабабларга биноан бошқа мамлакатларга юришлар қилди ва Европа мамлакатларининг ривожланишини тезлаштиришга ўз ҳиссасини қўшди. Россияни Олтин Ўрда зулмидан, Европани Туркия тажовузидан саклаб қолди; Амир Темура ўз сиёсатида маданият, ободончилик, ҳунармандчилик ҳомийси бўлиб танилди. Ўз сиёсати билан маданий юксалишга ва туркий тилнинг ривожига кенг йўл очди, у зот, нафақат Марказий Осиёнинг маданий-маънавий оламида, балки бутун мусулмон олами тарихида ўчмас из қолдирди ва сўнгги ривожланишга катта таъсир кўрсатди; Амир Темура қатор Шарқ мамлакатлари ва айниқса, Европа мамлакатлари билан дипломатик

алоқалар ўрнатиб, улар билан турли савдо-сотик, маданий алоқаларга янада кенг йўл очиб берди.

Ўз давлати, халқи равнаки учун ҳаёти ва кучини аямади, ақл-заковати билан иш тутди. Соҳибқироннинг ҳислатларидан бири шу эдики, у бирор масалани ҳал этишдан олдин шу соҳанинг билимдон олимлари билан маслаҳатлашар, сўнг қарор қабул қилар эди. Амир Темура давлатни ақл-заковат ва ҳуқуқий асос билан идора этган. Унинг “...давлат ишларининг тўққиз улушини кенга, тадбир ва машварат, қолган бир улушини қилич билан амалга оширдим”, деган сўзлари бунинг ёркин далилидир.

Ибн Арабшоҳнинг ёзишича, Амир Темура Самарқанд атрофида қад кўтарган бир қанча янги қишлоқларни Шарқнинг машҳур шаҳарлари Димишқ (Дамашқ), Миср, Бағдод, Султония ва Шероз номлари билан атади. Амир Темурнинг фикрича, Самарқанд қатталиги, гўзаллиги ҳамда теварак-атрофининг обод этилганлиги жиҳатидан дунёдаги энг йирик шаҳарлардан ҳам устунроқ турмоғи лозим эди. Ҳофизи Абрўнинг ёзишича, Амир Темура турк, араб ва эронликлар тарихини чуқур билган. У давлат аҳамиятига молик бўлган ҳар бир масалани ҳал этишда, шу соҳанинг билимдонлари ва уламолари билан маслаҳатлашарди. Одатда, у тиббиёт, риёзиёт, фалакиёт, тарих, адабиёт, тилшунослик илми намоёндалари, шунингдек, илоҳиёт ва дин соҳасидаги машҳур уламолар билан суҳбатлар ўтказарди.

Марказий Осиё халқлари орасида етишиб чиққан буюк тафаккур эгаларининг бутун бир авлоди Амир Темура асос солган ҳудудда шаклланди ва ижод қилди. Бутун дунёга номлари машҳур тарихчилар Шарафиддин Али Яздий, Мирхонд, Хондамир, Давлатшоҳ Самарқандий; олимлардан Мирзо Улуғбек, Али Қушчи, Қозизода Румий; файласуф-шоирлардан Абдурахмон Жомий, Алишер Навоий, Лутфий, Саккокий, Атоий; мусаввирлардан Камолиддин Бехзод, Қосим Али, Миррак Накқош; ҳаётотлардан Султон Али Машҳадий, Султон Муҳаммад Хандон, Муҳаммад Нур ва бошқалар шулар жумласидандир. Уларнинг барчаси ўша давр ва ўзларигача бўлган инсоният маънавияти, маърифати ва маданияти ютуғининг барча соҳаларини мукамал билиб, ўзлаштириб олган, ўзлари танлаган соҳаларининг хали ҳеч ким томонидан забт этилмаган чўққиларини эгаллаган улуг сиймолар, қомусий илм эгалари бўлганлар.

Амир Темура маънавиятининг мустаҳкам пойдевори асрларга юз тутиб келаётгани, йиллар ушбу пойдевор тўзонида тўзимасдан, аксинча, янада сайкал топаётгани сири ҳам, шубҳасиз, шундандир.

Б. ҚОДИРОВ,
Ижтимоий-маънавий тадқиқотлар
институтини бўлим бошлиғи

ЯХШИЛИК ЭСКИРМАГАЙ

Шу мунаввар кунларда тинч ва осуда ҳаётимиз учун шукроналар айтиш, халқимиз манфаати йўлида олиб борилаётган улугвор ислохотларга камарбаста бўлиш ҳар биримиз учун фарзу қарзидир. Зеро, муборак китобларда айтилганидек, ҳар бир эзгу қадам яхшиликдир, яхшиликнинг мукофоти эса яхшиликдир. Ўзбекистон халқ шоири Сирожиддин Саййид қаламига мансуб “ҚИРҚ ХАДИС” туркумидан баъзи шеърларни эълон қилишдан мақсад-муддаомиз ҳам шу: самимият ва ҳаққониятга тўла бу сатрлар дилларга ёруғлик олиб кирсин.

ТАХРИРИЯТ

***

Бировни яхши йўлга бошлаб қўйган одамга ҳам ўша йўлга тушиб кетган одам олаётганчалик савоб ёзилиб борур.

Яхши йўл

Ёмон, нопок йўللار кўпдир дунёда,
Яхши йўлга бошла бировни доим,
Эзгу амалларни, пок хислатларни,
Билсанг, хуш кўрғайдир қодир Худойим.
Билсанг, шу аснода Арши аълода
Ҳар ишинг рўйхатга тизилмоқдадир.
Яхши йўлга тушган зот олганчалик
Сенга ҳам савоби ёзилмоқдадир.

***

Она – жаннат ўртасидаги эшиклардан биридир, агар хоҳласанг, ўша эшикни қўлдан бер ёки уни сақла.

Жаннат ўртасидаги эшик

Сен – меҳмон, у – меҳмон, ҳаммамиз – меҳмон,
Дунё ҳам бир меҳмонхонадир, билгил.
Жаннат ўртасида кўп эшиклар бор,
Уларнинг биттаси – онадир, билгил.
Ҳаёт – инсонларнинг келиб кетгувчи,
Беш кун тебрангувчи гул бешигидир.

Энг аввал онангнинг қадрига етгил,
Оналар – беҳиштнинг нур эшигидир.
Хоки пойларига сочгил умрингни,
Ўтмагил дунёдан юрагинг доғлик.
Бу эшик сен учун очик бўлғайдир
Ва ё ёпиқ бўлғай – ўзингга боғлик.

***

Ўлиб кетганларни ёмонлаб ҳақорат қилманглар,
чунки улар қилмишларига яраша мукофот ёки
жазо оладиган жойга кетганлар.

Ўлиб кетганлар

Ўлиб кетганларни ёмонламаслар,
Уларни маломат қилиб бўлмайди.
Улар ранжурдирлар, улар озурда,
Кек сақлаб, ҳақорат қилиб бўлмайди.

Ўзлари биландир қилмишлари ҳам,
Тинч қўйинглар ахир, улар ўлганлар.
Улар мукофот ё жазо олгувчи
Жойга аллақачон етиб бўлганлар.

***

Кимнинг сочи Ҳақ йўлида оқарган бўлса,
киёмат кунини шу оқарган сочи нур бўлиб йў-
лини ёритиб туради.

Оқарган сочлар

Шоминг мунглуғ-мунглуғ парда ёймоқда,
Ботиб бормоқдадир ҳаёт куёшинг.
Эзгу амаллар деб, Ҳақ таоло, деб
Умр йўлларида оқармиш сочинг.
Ўар ким бу дунёда қилганларига
Яраша ажр ила мукофот кўрғай.

Оқарган сочларинг маҳшар кунини
Нур бўлиб йўлларинг ёритиб тургай.

***

Ўлимни орзу қилманглар!

Насихат

Ифвою бўҳтондан сақланинг мудом,
Меҳру саховатдан йироқ бўлманглар.
Умрни ғанимат билинглар ҳар дам,
Ўлимни ҳеч қачон орзу қилманглар.

***

Хизматчиларга яхши муомалада бўлиш –
баракадир, ахлоқсизлик – шумликдир,
аёл кишига итоат қилмоқлик – надоматдир.
Садақа эса балони қайтарувчидир.

Қалбинг тоза бўлса

Яхши муомала хизматчиларга –
Файзу барака ҳам саховат эрур.
Ёмон хулқ – шумликдир, аёл кишига
Итоат қилмоқлик надомат эрур.
Ҳеч нарсани панада қолмагай, Оллоҳ
Ҳар нени назардан ўтқарувчидир.
Қалбинг тоза бўлса, имонинг бутун,
Садақа – балони қайтарувчидир.

***

Уч тоифа кишилар борки, Худо қиёмат
кунини улар билан сўзлашмайди ва раҳмат
назари билан ҳам боқмайди ва гуноҳларини
ҳам кечмайди, балки уларни қаттиқ азоблай-
ди:

1. Кекса бўла туриб, зино ишлардан қайт-
маган одам.
2. Ёлғончи амир.
3. Мақтанчоқ камбағал.

Уч тоифа

Мақтанчоқ камбағал, ёлғончи амир
Ва зино ишлардан қайтмаган кекса –
Ушбу уч тоифа кимсалар билан
Худо сўзлашмагай қиёмат келса.
Раҳмат назари-ла боқмас уларга,
Гуноҳларин кечмас – ҳисоби бўлғай.
Шу уч тоифага маҳшар кунини
Худонинг энг қаттиқ азоби бўлғай.

***

Аҳли жаннат жаннатга киргайдир, аҳли дўзах
дўзахга киргайдир. Кейин Оллоҳ таоло мало-
икларига: “Қалбида заррача иймони бор одамни
дўзахдан чиқарингиз!” деб айтадир. Улар шун-
дан сўнг куйиб қорайиб кетган ҳолда дўзахдан
чиққайдирлар, ҳаёт дарёсида чўмилгайдирлар,
ёмғирдан кейин гиёҳлар унгандек баданлари
кўркем бўлғусидир.

Заррача иймон

Жаннатий инсонлар киргай жаннатга,
Дўзахийлар эса дўзахга киргай.
Сўнгра Парвардигор малоикларин
Ҳузурига чорлаб шундоқ буюрғай:
“Дўзахдан чиқариб олинг қалбида
Заррача иймони бор кимсаларни”.
Шўрликлар, чиққайлар куйиб, қорайиб,
Зўрға судраб абгор жисмларини.
Ҳаёт дарёсида чўмилгайдирлар,
Аста қайта бошлар юзда ранглари.
Мисли ёмғирдан сўнг гиёҳ унгандай
Кўркем бўлғусидир жону танлари.

Замондан қойинманглар, зеро замоннинг
эгаси Оллоҳдир.

Замоннинг эгаси

Оллоҳ сизга берган ой ва йил учун
Арзир ҳар лаҳзанинг нақши бўлсангиз.
Азалдан ёмонга ёмондир замон,
Замон яхши эрур – яхши бўлсангиз.
Ҳар кимга дилдаги нияти йўлдош,
Эзгу мақсадлари бир умр ёрдир.
Замондан ҳеч қачон қойинмангизким,
Замоннинг эгаси Парвардигордир.

***

Фойдали илмларни ўргатувчи одамнинг
гуноҳи кечирилишини сўраб, ҳар бир нарсани
ҳатто денгиздаги балиқлар ҳам истиғфор
айтадилар.

Мўътабар зотлар

Илму маърифатли элнинг иқболи
Ҳаргиз залолатга гирифтор ўлмас.
Эзгу илмларни ўргатган зотлар
Икки дунёда ҳам асло хор ўлмас.
Яратган оламнинг гардишларини
Гоҳ қуёш, гоҳ юлдуз, ойда келтирғай.
Шундай инсонларнинг камтарин илми
Ватанга қанчалар фойда келтирғай.
Фарзандлар шул сабаб топғайлар камол,
Юрт шундай зотларга ифтихор айтар.
Гуноҳларин сўраб денгизлардаги
Балиқлар ҳам ҳатто истиғфор айтар.

***

Сизларнинг ҳар бирингиз бамисоли чўпондир-
сизлар ва ўз кўл остиларингиздагиларга масъул-
дирсизлар. Подшоҳ ўз фуқароларига, эр ўз аҳли
аёлига, хотин эрининг уйига, ходим ўз хожаси
молига, фарзанд ўз отаси мулкига масъулдир.
Демак, ҳар бирларингиз масъулдирсизлар.

Масъулият

Сизнинг ҳар бирингиз гарчи ҳар хил ранг,
Ҳар хил насабдаги инсонлардирсиз.
Лекин бу дунёнинг манзилларида
Асли бамисоли чўпонлардирсиз.

Яъни масъул эрур ҳар ким ҳар ишда,
Халқу Ватан учун масъулдир подшоҳ.
Эр – ўз аёли-чун масъулдир доим,
Хотин – эр уйига масъул ва огоҳ.

Ҳеч амал Худодан қолмагай пинҳон,
Кўнгиллар эзгулик бирладир пайванд.
Хожасин молига ходим масъулдир,
Отасин мулкига масъулдир фарзанд.

Яшангиз ҳар соат Ҳақдин хабардор,
Токи масъулдирсиз – маъқулдирсизлар.
Бурчни англамоқ ҳам юксак амалдир,
Хулласки, барчангиз масъулдирсизлар.

***

Инсонга бир водий тўла молу дунё берилса, у иккинчи водийнинг ҳам берилишини хоҳлайди. Иккинчисидан кейин учинчисини ва ҳоказо, унинг нафси тўймайди. Инсоннинг кўзини фақат тупроқ (кабр тупроғи) тўйдиради. Кимки тавба қилса, Худо уни кечиради.

Нафс

Инсонга бир водий мол-дунё берди, Иккинчи водийни истади инсон. Бунисини ҳам олди, тўрт ён аланглаб, Яна учинчисин қистади инсон.

Унинг кўзин фақат тупроқ тўйдиради, Ортиб кетолмас-ку сўнг дам барини... Вақтни ўтказмайин тавба қилинглари, Худо кечиргайдир бандаларини.

***

Худо айтадики, Мен икки шерикнинг, агар бири иккинчисига хиёнат қилмаса, учинчисидурман. Агар хиёнат қилса, уларнинг ўрталаридан чиқиб кетаман.

Худо айтадики

Марду оқил бўлса, хушдил, хушрафтор, Меҳру оқибатли, бўлса пок имон, Хиёнат қилмаса бир-бировига, Мен икки шерикнинг учинчисиман. Агар аралашса бунда хиёнат, Шубҳаларга борса бири биридан, Ҳамроҳ бўлолмасман уларга бу он, Мен чиқиб кетарман ўрталаридан.

***

Фаровонлик вақтларингда Худони таниб (унга илтижо қилиб юр), токи қийинчилик вақтингда у ҳам сени танисин.

Оллоҳ раҳмлидир

Ҳисоб-китоблидир дунёи азал, Мушқули кўп унинг, кўпдир тугуни. Фаровон вақтларинг сиғин Оллоҳга, Тўқ юрган дамларда танигил уни.

Оллоҳ раҳмлидир ҳам меҳрибондир, Хор этмас оқибат ҳеч бандасини: Ёлғиз қўймас сени қийин дамларда, Оғир кунларингда танигай сени.

***

Бахтсизлик уч нарсатадир: отда, хотинда, ҳовлида.

Бахтсизлик

Оллоҳнинг тошидир банданинг боши, Ҳар банда гоҳ ёлғиз, гоҳ арсатадир. Сен ҳам фиғон чекма борлиқни ўйлаб, Бахтсизлик аслида уч нарсатадир: Яъни ёмон бўлса минган тулпоринг, Бахтсизлик эрур бу – аламлар берур. Яна тан маҳраминг – жуфти ҳалолинг Ёмон бўлса агар – бахтсизлик эрур.

Кўнгил ситамларга кўниккай балки, Балки барчасига дош берса бўлур. Ва лекин тор бўлса уй-жойинг, яна Қўшнинг ёмон бўлса – бахтсизлик эрур.

***

Умнатларим бамисоли ёмғир кабидирким, ёмғирнинг бошланиши ҳам, охири ҳам фойдалидир.

Фойдали ёмғир

Оламда одам кўп ҳар тил, ҳар турлик, Оламда гоҳ тошқин, гоҳи ёнғиндир.

Менинг умнатларим бамисли найсон, Менинг умнатларим мисли ёмғирдир. Улар тупроқ узра эзгулик сочиб, Очик юз, софдил, нур дийдали бўлур. Фойдалидир ёмғир бошланиши ҳам, Унинг охири ҳам фойдали бўлур.

***

Кимки отасининг вафотидан кейин ҳам унга яхшилик қилишни истаса, унинг ёру биродарлари билан алоқани узмасин.

Савол

Яхши одам эди отанг раҳматли. Бу дунё азалдан мунг бирлан алам. Тирик юрган пайти – майли, отангга Яхшилик қилдингми ўлгандан сўнг ҳам?

Яъни ундан кейин дўстлари қолмиш, Ярим кўнгилларин йўқлаб бир сафар, Бирор-бир яхшилик қилолдингми ё Аларнинг ҳолидан олдингми хабар?

***

Ҳеч бир ота ўз фарзандига ҳуқуқ одобдан улуғроқ мерос беролмайди.

Мерос

Отадан фарзандга не юқар бир кун? Молу давлатими – у тугар бир кун. Қасру айвонлари топгайми эъзоз? Қандай мерос яхши, қайси мерос соз? Билсанг, ҳеч бир ота ўз фарзандига, Ўзидан сўнг қолар жигарбандига Мерос беролмагай чиройли ва хос Хуқуқ одобдин ҳам улуғроқ мерос.

***

Садақанинг афзали чанқоқ одамларга сув улашмоқликдир.

Садақа

Дунёнинг ишлари, ўйласанг агар, Дилни чулғаб ташлар кўҳна мотамга. Умринг ўтиб кетмиш сувдай, бир коса Сув тута олдингми чанқоқ одамга?

***

Ёмон улфатдан яккалик яхши, яккаликдан яхши улфат яхши, жим ўтиргандан фойдали гап яхши, бефойда гапдан сукут сақлаган яхши.

Нима яхши?

Яккалик яхшидир ёмон улфатдан, Яккаликдан кўра бир яхши ҳамдам. Фойдали гап яхши жимликдан кўра, Сукут яхшироқдир бефойда гапдан.

***

Одам танасида қориндан ёмонроқ идиш йўқдир. Инсон бир неча ошам овқат билан кифояланади. Агар зарур бўлса, қориннинг учдан бирини овқатга, яна учдан бирини сувга, қолган учдан бирини нафас олишга ажратсин.

Одам танасидаги

идиш

Ўрин қолдирмагай асло нолишга, Айниқса, ажратса қараб хоҳишга: Учдан бирин овқат, учдан бирин сув, Қолган учдан бирин нафас олишга.

***

Қайси бир мўминга Худо солиҳа хотин насиб қилган бўлса, демак унинг диёнатининг ярмига ёрдам қилибди. Қолган иккинчи ярми учун унинг ўзи ҳаракат қилсин!

Ярим давлат

Ҳаёли, кўнгилчан бир солиҳани Худойим умрингга ҳамдам қилибди. Демакким, имону диёнатингнинг Ярмига у ўзи ёрдам қилибди. Сенга муруввату эҳсони шулдир, Шулдир уйингдаги раҳшон юлдузинг. Қолган ярми учун ўзинг жон чеккил, Ўзинг азоб тортгил, интильгил ўзинг.

***

Неъматга шукр қилиш унинг заволидан омон сақлайди.

Шукрона

Неъматга шукр қил. Пойингда ер бор, Шукр қил, тепангда турибдир осмон. Билсанг, ҳар неъматга шукронанг сенинг Унинг заволидан сақлагай омон.

***

Икки неъмат мавжуд бўлиб, кўпчилик одамлар уни қўлдан бой бериб кўядилар. Бу – тансиҳатлик билан бўш вақтдир.

Икки

неъмат

Бу ёруғ дунёда қанча меҳнат бор, Лекин инсонларга икки неъмат бор. Кўрингким, не каслар улоқиб йўлдан, Бу икки неъматни бергайлар қўлдан. Бу – на бойлик эрур, на шону шухрат, На айвонларию на тахтларидир. Кўпчилик йўқотган бу икки неъмат Уларнинг соғлиги, бўш вақтларидир.

***

Тангридан фойдали илмни сўранглари. Фойдасиз илмдан эса четлашинглари.

Илм

Дилни зиё бирлан чулғаб ўрангу Маърифат мулкида чироқ бўлинглар. Оллоҳдан фойдали илм сўрангу Фойдасиз илмдан йироқ бўлинглар.

***

Яхшилик эскирмайди, гуноҳ унутилмайди, жазоловчи (Худо) эса ўлмайди. Хоҳлаган ишни қил, диёнатингга яраша жазо ёки мукофот олурсан.

Яхшилик

эскирмагай

Бу – юз минг азизларни ўздин ўтқарган работ, Бу – юз минг кўнгилларга вафо қилмаган дунё. Хоҳлаган ишингни қил, юргил хоҳлаган йўлда, Яхшилик эскирмагай, унутилмагай гуноҳ.

Диёнатинг не бўлса, жазо ҳам шундоқ бўлур, Фақат Оллоҳ мангудир, ўлмагай фақат Оллоҳ. Хоҳлаган ишингни қил, юргил хоҳлаган йўлда, Яхшилик эскирмагай, унутилмагай гуноҳ.

Кеча таксига миндим. Йўлда таксичининг онаси телефон қилди, кўтармади, рулдалиги боис. — Машинани тўхтатинг-да, гаплашинг, қанча бўлса кутаман, — дедим шошилиб турган бўлсам ҳам. Йигит машинани четга олиб, онаси билан гаплашди. Кейин яна давом этдик. Йўл-йўлакай онамни эслаб кетдим...

Онам билан ҳар куни камида ярим соат гаплашардим. Бомдод ва шомдан кейин. Иш вақтимда камдан-кам қилардилар, қилсалар ҳам мажлисда бўлмасам, гаплашардим. Мажлисда бўлсам, дарров смс ёзардим, «сиз туккан абонент мажлисда, чиқиб албатта терворади» — деб.

Онам раҳматли завқ билан гаплашардилар. Уларни гапир-

ҳаракат қилардим. Асосан бунақа «ижтимоий мажбуриятлар» кишлоқдаги кимнингдир иши бўйича бўларди. Бутун кишлоқ, қариндошлардаги янгиликларни эринмай завққа тўлиб айтиб берардилар. «Тоғанга тилпон қилиб қўй, мазаси йўқ, ётибдийкан», «Қўшнини катта невараси ўқишга кирибди, куллу бўсин деб қўй, сен ўқишга кирганингда роса кувонган», — деб мвжбуриятларимни ҳам эслатиб, оқибатга элчи эдилар. Ёки ўзлари бирор кишидан хабар олишга борсалар, ўша ердан телефон қилиб манга улаб гаплаштирадилар. Охири борганлари аммамни туғилган кунлари муносабати билан ифторлик бўлди. Оғиз очардан аввал кўнғирок қилдилар, кўпчилик билан га-

ТЕКИН ДУОГА ОДАТЛАНИНГ

тириш учун савол бераверардим. Мен ҳам ўзимдаги янгиликларни айтиб берардим. Бирор иш айтсалар ҳам, кўлимдан келмаса ҳам, кўлимдан келмайди демасдим. Ўғлим Тошканда ҳамма иш қўлидан келади, деб соддаларча ишонишларига кулиб қўярдим ичимда. Лекин қаловини, одамани топиб битиришга

плашдим, аммамни табрикладим. Борган жойларида мениам даражамни кўтариб қўярдилар. Телефонни териб «борсангиз телефон қилинг, бир гаплашай деганиди» — деб.

Бетоб бўлсам минг яширмай «ҳа шаштинг паст, мазанг йўққа ўхшайсан», деб билиб олардилар. Бир гал иккаламизнинг карантин пайтидаги суҳбатимизни ёзиб олдим. Яхшиям ёзиб олибман, ҳар соғинганда эшитиб ўтираман меҳр тўла овозларини. Ҳозир дадам билан ҳар куни гаплашамиз, меҳр билиниб туради, лекин барибир онамнинг соғинчи босилмайди.

Онаси борлар, онаси ўзидан айро ва узоқда яшайдиганлар! Телефон қилсалар албатта кўтаринг, гаплашинг! Ўша вақти гаплашолмасангиз ҳар куни хотиржам гаплашадиган вақт топинг. Ўн-ўн беш минут вақт топинг, шундоғам телефонда вақтингиз ўтаётган замонда. Ўшанинг савоби куни бўйи бекорчи ўтган вақтингиз бўлсаям ювиб ташлайди. Охирида дуо сўранг. Ўша кунги таксичи ҳам мусофир экан, телефон қилишга тушаётганда онангиздан суҳбат охирида дуо сўранг дегандим. «Дуо сўрасам, онам хавотир олдилар, ҳа тинчликми болам деб» дейди. Олдин ҳеч шунақа демаган экан. Энди одатланинг текин дуога, дедим.

ҲАР КУНИНГИЗ САБОҚ ЭДИ

Синглим тўй қилди. Эркаклар оши тарқаб бирин-кетин аёллар келиб кетишарди. Тўйхона ташқарисида турсам бошига оқ ёпинчиқ ташлаган бир аёл имлаб чақирди. Бориб елкамни тутиб саломлашдим.

— Манзура опамнинг катта ўғилларисиз-а?

— Ҳа, шундай.

— Сизни кўргим келди, шунга сўрашгани чақирдим, иним. Сизни ўхшатишда кўпроқ, кўрсам кўргандай бўлай дедим, кўп тушимга кирадилар, раҳматли. Намозларимда доим дуо қиламан.

— Раҳмат, Аллоҳ рози бўлсин.

— Ая илмли, жуда тадбирли оқила инсон эдилар, ҳаммамизга ибрат эдилар, — давом этди у. — Менга намозни ўргатганлар. Бир вақтлар қайнонам билан сал гапим келишмай қолди. Опам чиқиб, менга беринг бир икки кунга деб мени олиб чиқиб кетдилар. Икки кунда намозни ўргандим, сураларни вазифа қилиб бердилар. Ҳар гапирганимда шукр

келтирадиган бўлдим. Қайнонам ҳам хурсанд бўлдилар. Қайнонамга «мени ҳурмат қилмайди дейсиз, бу ўзини Яратган Худонини танимаса, қанақасига ҳурмат қилади, мана энди Эгасини таниди, ҳаммаси яхши бўлади» — деб юпантирдилар. Қайнонамга ҳам бир дафтарга кирилчада сураларни, дуоларни ёзиб бериб кетдилар. Қайнонам ҳам сабоқ олиб турди. Шунақа ажойиб онангиз бор эдилар (йиғлайди). Сизларни еру кўкка ишонмай яхши кўрардилар. Айниқса сиз Тошкентдан келадиган кун бўлса борган жойларида шошиб қолардилар, ҳаммага бугун келишингизни айтиб кувонадилар. «Баҳриддин келса кетаверасизда, шошилманг» — десак, «уни билмайсизда, келганида уйда йўқ бўлсам боришим билан: «она меҳрига тўймасаканмизда» — деб ташлайди дея гапларингизни гапириб кулдирадилар...

Эслашдик. Йиғладик. Хайрлашдик.

Онам раҳматли кўп келинларни ўқитганлар. Намозни ўргатганлар. Маҳаллада кўпчилик келин, кизларни ўқитардилар. Борганимда кимникигадир навбатдаги шунақа ўқишхонлик йиғилишга чиксалар: «Ҳа, тренинг ўтганими?» — десам «ҳа манам праписирман, дарс ўтаман» — деб кулиб қўярдилар. «Пулли курсми, соатига қанча оласиз, профессорларга шунчадан тўлайди» — дейман ҳазиллашиб, «жуда оз тўларкан, манга тўлайдиганини ҳисоби йўқ, шу ҳақ эвазига сизлар чиройли яшайсизлар, кам бўлмай, бизни ЭГАмиз жуда саҳий» — дердилар. Ҳа, Онамга берилган ажру савобни соясида бахтли ва фаровон эдик. Ҳозир ҳам шу «ҳақ»нинг ҳисобидан айрилиқда ҳам бахтиёримиз, Ўзига шукр!

«Рўзгор, турмуш дунёнинг вақтинчалик тадбири, Худони таниса ҳаммаси саодатга ҳам етади, турмушиям чиройли бўлади» — дердилар.

Баҳриддин ЗАЙНИДДИНОВ

Одамийлик ўлмасин!

Бир ўртоғим автоҳалокатдан кейин ақли заифроқ бўлиб қолган. Шундай бўлса-да, рўзгор тебратишга қурби етади. Ҳозир усталик қилиб, оиласини боқяпти, укаларини ўқитяпти. Икки ой олдин кўришганимда уйланиш учун тўйига пул йиғиб қўйгани ва тўйни бошлаши билан хабар қилишини айтган эди. Бироқ, тўйи анча кечикди.

Яқинда ўртоғимнинг отасини учратиб қолдим. Салом-аликдан сўнг дўстим ва унинг тўйи ҳақида сўрадим.

— Э, гапирма, ўша эси паст жўрангни... — амаки боласининг камчилигини айтиб, сўкиниб ҳам қўйди.

Рости, отанинг фарзанди ҳақидаги бундай хунук гапидан кейин нима дейишни билмай, жим бўлиб қолдим. Хаёлимдан «Ўртоғим бирор ножўя ҳаракати билан отасини хафа қилиб қўйган бўлса керак», деган ўй ўтди.

— Тинчликми, нима гап, амаки, Жўрали нимадир қилдими, — сўрадим ийма-ниб.

— Э, ўртоғинг ўзи бир ақли заиф бўлса, ким ҳам унга қизини беради. Уйлантирмайман, ундан кўра ишласин, оиламизга кўпроқ ёрдами тегади. Бўлмаса ана катта кўча...

Бу гапларидан тушундимки, дўстимнинг отаси тўйга рухсат бермаган.

— Амаки, унинг ҳам орзулари бор. Оила қуришни, фарзандларини улғайтириб, роҳатини кўришни хоҳлайди. Қолаверса, ўзингиз набиралар қуршовида кексалик гаштини суришни истамайсизми?

Бу гапларим дўстимнинг отасига ёқмади шекилли, уришиб берди.

— Сен кимсанки, менга ақл ўргатасан, оиламиз ишларига аралашасан?

— Амаки, қизишманг, оилангиз ишларга аралашмоқчи эмасман, ўртоғимга ачинганимдан гапиряпман. Шу ҳолида ҳамма ишни қияпти, наҳотки, унинг ҳам бахтли бўлишга ҳақи бўлмаса? — дея жаҳлидан туширишга уриндим.

Аммо қайда, у киши ковоғини солиб, тишини қайради менга. Афтидан, гапларимни эшитишга, ўзимни эса кўришга тоқати йўқ эди. Гапиришнинг фойдаси йўқлигини тушуниб, узр сўрадим-да, жўнадим.

Лекин фикру хаёлим ўз фарзандининг ҳаётига бефарқ, унинг нуқсонини юзига солиб яшаётган ота ва кўнгли ярим ўртоғимнинг кейинги тақдири бўлиб қолди.

Хуллас, ўртоғимга ёрдам бермасам кўнглим тинчимади. Маҳалла раисининг олдида бориб, ҳолатни тушунтирдим ва масала ижобий ҳал қилинадиган бўлди.

Ишониш кийин-а? Ота ўз фарзандига шундай қилиши мумкинми, наҳотки унинг бахтини кўришни истамаса?

Кейинги пайтда одамийлик йўқолиб бораётгандек назаримда. Инсонларни ота-бола, ака-ука, қавму қариндош, кўни-қўшни, ошна-оғайни, таниш-билишчилик каби ришталар боғлайди. Шу ришталар сабаб улар бир-бирлари билан муносабатда бўлади. Агар бу ришталарнинг бирортаси узилса, инсонлар ўртасида меҳр-оқибат кўтарилиб, одамийлик йўқолади.

Фазлиддин РЎЗИБОЕВ

Парвардигор суюкли бандалари кўнглини покиза,
қалбини ҳилм қилиб яратар экан. Улар меҳнатсевар,
камтарин, қўли очик, бағрикенг, одамохун бўлишар экан.
Ҳаётдан ҳеч нолимас, юракда шукронаси бор бўларкан.
Тилак Жўрани танийдиганлар, уни билганлар шоирнинг
инсонийлик фазилатларини айтиб адо қилиша олмайди.

Йўқловлардан йироқ шоир

Тилак Жўра пойтахтда яшаган кезлари ҳам энг сўнгги сўмига-ча қийналган талабаларга бериб юборар экан. “Умрбокий мерос” Ўзбекистон маданият ва санъати тарғибот Маркази Бухоро вилоят бўлими ташаббуси билан ташкил этилган ушбу тадбирда иштирок этиш учун Қорақўл туман ҳокимлиги вакиллари, Нуруний, Маҳалла ва оила бўлимларидан ҳам ходимлар келишди. Шоир шеърларидан ёд айтилди... Кумуш опага атаб ёзилган шеърни кўз ёшларсиз тинглай олмадик. Тилак Жўра руҳи шу хонада кезиб юргандек эди... Ким телефон орқали видеога олаяпти, кимдир расмга тушираяпти. Келганлардан бирлари қайси сайтга қўйишини айтаяпти... Наҳотки, ҳисоботларни тўлдириш учун келишди. Кумуш опа тинмай дуо қиларкан кўнглидан нималар кечди..? Ҳаёлимда бир чеккада ўша таниш табассум билан Тилак Жўра бизни кузатаётгандек бўлди.

Китоб жавонига тикиламан. Уй шароитида шоирдан қолган маънавий меросни асраш керак, деган ўй юрагимдан ўтади. Стол устида Тилак Жўранинг қўлёзмалари, ёзув машинкасида битмай қолган шеъри. Ҳа, куй авжида узилган тор, шеър ярмида синган қалам... ўз умрини яшамай бу оламни тарк этган шоир...

Шоирнинг аёлини кузатаман... Нигоҳлари ерга қадалган. Гўё меҳмонларни кўнглидагидек кутиб ололмаётганидан хижолатда...

— Кумуш опа, Тилак Жўрани ёд этиб келаётган дўстлари кўп экан-а, — гапга соламан.

— Худога шукур, яқинда Қўчқор Норқобил келиб кетди. Хуршид Даврон доим хабар олиб турадилар.

— Муҳаммад Юсуфнинг аёллари Назира опа ҳам келиб кетдилар. Дадам Ғайбулло Саломовнинг сеvimли шогирди бўлганлар, — дейди Тилак Жўранинг ўғли Ориф.

— Орифжон, қаерда ишлайсиз?

— Ишламайди, озроқ соғлиги... — овози ичига тушиб кетиб паст овозда гапирётган Кумуш аянинг кўзлари ёшланди чоғи рўмолининг учи билан юзларини артди. — Тилак Жўра уй музейини ташкил қилиб беришса, деб орзу қиламан. Ҳар гал айтишади, қўйишади, унутилади.

— Тилак Жўра уй музейининг очилиши, ўз навбатида, туризм йўналишига ҳам қайсидир маънода улуш қўшади, — суҳбатимизга қўшилади “Умрбокий мерос” Ўзбекистон Маданияти ва санъати тарғиботи маркази Бухоро вилоят бўлими бошлиғи Матлуба Бозорова. — Чунки Пойкент тарихий масканга келган меҳмонлар шоир ҳаёти, ижоди билан танишиб кетишлари мумкин. Бу бир жиҳат. Иккинчидан, икки киши иш билан таъминланади. Бири музей тозалиги учун жавоб берса, бири ходим сифатида меҳмонларга шоир ижодий меросини таништиради. Пойтахтдан келадиган меҳмонлар олдида ҳам хижолат бўлмаймиз. Миллиардлаб пулларга бунёдкорлик ишлари олиб борилмоқда вилоятимизда. Бу ҳеч кимга сир эмас. Қани эди, шу хайрли ишда мутасаддиларимиз ҳаракатга тушса.

— Шариф Бухоромизнинг Сайёд отлиғ маскани Тилак Жўра ҳаёт ва ижоди сабаб яна бир қарра машҳур бўлди, — дейди БухДУ профессори, филология фанлари доктори Лайло Шарипова. — Адабиёт муҳиблари хотирига муҳрланди. Аммо шоирнинг ўзи олимлик, шоирлик мақомидан бирор манфаат учун фойдаланмади. Ўжарликдай кўринган жиҳатлари аслида иймонда собитлик эканини исботлаб яшаб ўтди. Унинг шеърляти XX аср синовидан ўтиб, XXI асрга завола кўрмай кўчди. Бу эса шоирнинг ижоди барҳаёт

эканлигини кўрсатади. Бугун Тилак Жўранинг уй музейи барпо қилинса, шоирнинг ўз китоблари ва йиққан китоблари мухлислар томонидан мутолаа қилинишига имконият яратилса, айтиш муддао бўларди.

Ҳовлининг бир бурчида янги қурилган хоналарга кўзим тушади. Олот ва Қорақўл туманларида қаттиқ шамол бўлган йили бу уйларни ҳомийлар қуриб беришган экан, барака топишсин. Оилада биргина ишловчи Нозимжон. Унинг маошига оиласи, фарзандлари, акаси, онаси кун кўришади. Келиб-кетаётганларнинг совға-саломларини минг марта эътироф этаётган Кумуш опа ҳам, сизу биз ҳам яхши биламизки, қўлдан берганга қуш тўймас. Бугунги кунда аҳолини ижтимоий қўллаб-қувватлаш, камбағалликни қисқартириш масаласи давлат аҳамиятига молик масала. Қолаверса, “Инсон” ижтимоий агентлик мутасаддилари Қорақўл туман бўлими, ҳокимликдагилар Орифжонни меҳнатга лаёқатига қараб ишга жойлаштиришса, ёки касаллигига қараб ногиронлик белгиланса... Ҳар ҳолда арғамчига қил қувватда, шундай эмасми?

Ҳазрат Навоий айтганларидек,
Кимки, бир кўнгли бузуқнинг хотирин шод айлагай,

Онча борким Каъба вайрон ўлса, обод айлагай.

Қорақўлликлар танти, мард бир сўзли одамлар. Туманда саховатпеша, бой тадбиркорлар жуда кўп. Нафақат Бухоро, балки республикада, хорижда ўз ўрни, мавқе ва эътибори бўлган одамлар бор. Фақат бир нарсаси, бу иш учун ташаббускорлик, фидойилик биздан чиқиши керак.

Моҳира ШАКАРОВА,
Ўзбекистон Журналистлар
уюшмаси аъзоси

ЖАМИЯТ

Муассислар:

Ўзбекистон
Республикаси
Экология, атроф-
муҳитни муҳофаза
қилиш ва иқлим
ўзгариши вазирлиги

Тадбиркорлар ва
ишбилармонлар
ҳаракати –
Ўзбекистон
Либерал-
демократик
партияси.

Ўзбекистон
Нодавлат нотижорат
ташкилотлари
миллий
ассоциацияси.

Ўзбекистон
Савдо-саноат
палатаси.

Бош муҳаррир
Максуд ЖОНИХОНОВ

Газета таҳририятнинг
компьютер бўлимида
саҳифаланди.
“Шарқ” нашриёт-матбаа
акциядорлик компанияси
босмахонасида чоп этилди.

Манзил:
Буюк Турон кўчаси 41.
Буюртма рақами Г-410
Адади: 1015.
Пайшанба куни чиқади.
Қоғоз бичими А-3,
ҳажми 2 босма табок.
Баҳоси келишилган нархда.

Газета Ўзбекистон
матбуот ва ахборот
агентлигида
2006 йил 0010-рақам билан
рўйхатга олинган.

ISSN 2010-7722

Газетанинг полиграфик
жиҳатдан сифатли чоп
этилишига “Шарқ” нашриёт-
матбаа акциядорлик
компанияси масъул.

Тошкент шаҳри,
Чилонзор тумани,
Новза кўчаси, 14-уй
Маълумот учун телефонлар:
98-111-48-29
99-994-70-52

Реклама ва эълонлар учун:
Электрон почта:
jamiyat@umail.uz
Газета индекси – 131
“ЖАМИЯТ”дан олинган
маълумотларда манба
сифатида газета номи
кўрсатилиши шарт.
Топширилган вақти: 20:00
1 2 3 4 5 6

Фориш тоғларининг булбули

Гараша — пурвиқор Нурота тизма тоғларининг этагида, кўҳна ва навкирон Фориш туманининг сўлим масканида жойлашган қишлоқ. Табиатнинг бетакрор мўъжизаларини мужассам этган қишлоқ мусаффо хавоси, мафтункор тоғлари, бир-бирига туташ адирлари билан ўзгача манзара кашф этади.

Бу замин ўзига хос тарихи, маданияти, урф-одатлари, кадриятларига эга. Яна бир туганмас хазина, бойлиги-қишлоқ номи ва шухратини асрлар оша кадрлаб, эъзозлаб келаётган инсонларидир. Улар орасида ўзбек санъати ривожига муносиб ҳисса қўшган санъаткорлар ҳам кўп. Улардан бири Ўзбекистон Республикасида хизмат кўрсатган артист, Халқаро Аҳмад Яссавий мукофоти соҳиби, эл суйган санъаткор Бахтиёр Холхўжаевдир.

Бахтиёр Холхўжаев 1950 йилда Гараша қишлоғида Холхўжа бобо Зоҳидов оиласида дунёга келди. Отаси Холхўжа бобо шоир табиат, адабиётни, санъатни хуш кўрувчи инсон бўлган. У “Қисса ул-анбиё” китобини, Аҳмад Яссавий ҳикматларини, Навоий, Бедил, Хофиз каби мумтоз шоирлар ғазалларини ёддан биларди. Шу сабаб ҳам унинг хонадонидан навоийхонлик, хофизхонлик, бедилхонлик бўлиб туради. Бу ғазалхонлик кечаларида Бахтиёр ҳам иштирок этарди. Давра иштирокчиларидан Лутфулла хофиз Обилов, унинг фарзандлари Амрулло хофиз, Ўзбекистон халқ хофизини Эсон Лутфуллаевлар ижро этган

қўшиқлар бўлажак санъаткорга ўзгача таъсир кўрсатди. У етти ёшидан бошлаб мусика чала бошлади. Мактабда мусика ўқитувчиси Келдихон Сайди-аҳмедов унга рубоб чалиш ва қўшиқ айтиш сирларини ўргатди. Бахтиёр 13-14 ёшидан бошлаб турли тадбирларда иштирок эта бошлади.

Бахтиёр Холхўжаев 8-синфни тугаллаб Тошкент маданий оқартув техникумига ўқишга кирди. 1966 йил ёзги таътилда бир гуруҳ талабалар билан биргаликда Туркистондаги Яссавий макбарасини зиёрат қилишга боради. Ана шу зиёрат унинг ҳаётида ўчмас из қолдирди. Аҳмад Яссавий тариқатига бўлган кизиқиш ўшандан бошланди. 70-йилларда меҳнат фаолиятини бошлаган бўлажак санъаткор М. Қориёкубов номидаги Ўзбек Давлат филармонияси “Шодлик” ракс ваашула ансамблига танлов асосида ишга қабул қилинди. У “Мархабо, талантлар!” республика телевизион кўрик-танловининг совриндорлигини қўлга киритди. Кейинчалик Ўзбекистон ёзувчилар уюшмаси қошидаги “Турон чечаклари” ансамблига

рахбарлик қилиб, шоир ва ёзувчилар билан ҳамкорликда иш олиб борди.

1992 йил Туркиядаги Анкарада Аҳмад Яссавий ҳикматлари билан айтиладиган қўшиқлар ижро этди. 1993 йилда Яссавий номидаги халқаро мукофотга сазовор бўлди. Фаолияти даврида дунёнинг кўплаб мамлакатларида ўзбек қўшиқчилиқ санъатини намоён этди. Вьетнамга ижодий сафари давомида “Халқлар дўстлиги” нишонини билан тақдирланди. Бахтиёр Холхўжаев фаолияти даврида кўплаб ижодкорлар билан ҳамкорликда ишлади. Айниқса, Ўзбекистон Республикасида хизмат кўрсатган маданият ходими Саъдулла Ҳаким билан ҳам ҳамкорлик унинг ижодига ўзгача бир мазмун бахш этди. Шоирнинг “Яна келар сен кутган баҳор” шеъри айнан хофиз учун ёзилган. Бугунги кунда бу қўшиқни хиргойи қилмаган санъат ихлосмандлари камдан-кам топилади. Гарашада уни етти ёшдан етмиш ёшгача бўлган одамлар севиб айтишади.

Қўшиқ — Бахтиёр Холхўжаев учун сўзларни оҳангга солиб, шунчаки ижро этиш, хиргойи қилиш эмас. Аксинча, қўшиқ — санъатнинг жони, қон-томири. Унга юзаки қарашга санъаткорнинг ҳақи йўқ. Хофиз сўзларни оҳангга солишда ўта талабчан ва масъулиятли. У ҳар бир сўзга қалбхарорати, юрак меҳрини бахш этади. Қўшиқларининг мухлислар қалбидан жой олишининг сири ҳам шунда. Умуман санъаткор сифатида ижодга муносабати билан ажралиб туради. У тўғри нафас олиш, овоз имкониятларидан унумли ва тежамкор-

лик билан фойдаланиш сир-асрорларини яхши билади.

Хофиз саҳна маданиятини қаттиқ ҳурмат қилади, томошабинлар олдида ўзини тутиши билан ажралиб туради. Ўзбекистон Қаҳрамони, сеvimли шоиримиз Абдулла Орипов айтганидек “Бахтиёр Холхўжаев — Фориш тоғларининг булбули” дир. Дарҳақиқат, санъаткор табиий овози, қўшиқларни жонли ижро этиши билан бошқалардан ажралиб туради. У инсон сифатида ҳам камтарин ва фидоийлиги билан қўшиқ ихлосмандларининг ҳурматида, эътиборига лойиқ.

— Аллоҳ назари тушган юртда яшаб, ижод қилаётганимдан беҳад мамнунман, — дейди Бахтиёр Холхўжаев. — Юртдошларимиз адабиётни, маданиятни, санъатни севадиган халқ. Юртимизда амалга оширилаётган бунёдкорлик ишлари барча соҳа вакиллари қатори бизга ҳам ўзгача бир илҳом ва қанот бағишлайди. Муҳтарам юртбошимиз ташаббуси билан янги Ўзбекистон барпо этилмоқда. Ана шу ўзгаришларни қўшиққа солиш, замонамиз қаҳрамонлари ҳақида асарлар яратиш бизнинг шарафли бурчимиз деб биламан.

Дарвоқе, Бахтиёр Холхўжаевнинг фарзандлари Санжар ва Акмалхўжа ҳам ота изидан бориб, қўшиқчилиқ сирларини ўрганмоқда, мухлисларга хизмат қилмоқда, демак, сулола давом этмоқда.

**Абдусаттор СОДИҚОВ,
Жаҳонгир МАЖИДОВ**

Реклама

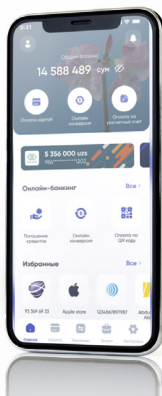
**Biznesni
Rivojlantirish
Banki**

*Ramazon Hayiti
muborak bo'lsin!*

Bank yo'lingizda emas,
qo'lingizda bo'ladi!

“QUANT” mobil ilovasi

- Uzcard, Visa, Humo kartalari o'rtasida pul o'tkazish
- Valyutani onlayn sotib olish
- Internetda kartalar, omonatlar va hisoblarni boshqarish

www.brb.uz

1254

